

KS. JAN NOWIŃSKI

J a z o w s k o

MATKA BOŻA Z DZIECIĄTKIEM

Parafia Jazowsko, stanowiąca sanktuarium Matki Bożej Szkaplerznej, leży na lewym brzegu Dunajca, w uroczej kotlinie, w nadrzecznej płaszczynie i na południowej pochyłości wznoszących nad nią od strony południowej wzgórz, w woj. nowosądeckim przy ruchliwej trasie Nowy Sącz—Szczawnica—Zakopane, poniżej malowniczego przełomu rzeki, która przewija się pomiędzy masywem Lubania i lesistym pasmem Radziejowej, przechodząc z wąskiej doliny w rozległą kotlinę sądecką. Takie położenie geograficzne zapewniało wsi duże znaczenie w czasach średniowiecznych. Znajdowała się ona przy szlaku komunikacyjnym prowadzącym z Tarnowa poprzez Nowy i Stary Sącz oraz przez Czorsztyn na Spisz, a poprzez Łopuszną do Nowego Targu. Ponadto, wchodziła w skład nadgranicznego systemu obronnego, który tworzyły grody, strażnice na szczytach pasm górskich i inne umocnienia, chroniące Polskę od ataku z południa.

W XIII w., po przeciwnej stronie Dunajca, istniał zameczek obronny Lemiesz, który utrudniał sforsowanie od południa pasma Radziejowej, a zwłaszcza miał bronić zejścia w dolinę jazowską od strony potoku obidzkiego¹.

Początki Jazowska nie są nam bliżej znane. Wieś i parafia powstała w drugiej połowie XIII w.² Jej nazwa pochodzi od wielkiego jazu na Dunajcu, który został zbudowany celem połowu łososi, ciągnących w górę rzeki na tarło. Jaz ów istniał jeszcze w początkach XIX w.³ Wieś nigdy nie była lokowana na prawie niemieckim. Już od średniowiecza stanowiła własność rycerską, a potem szlachecką. Natomiast w początkach XVII w. dostała się w ręce magnackie. Najstarszymi znanymi nam właścicielami Jazowska byli Odrowążowie

¹ H. Langerówna, *System obrony doliny Dunajca w XIV w.*, Kraków 1929, s. 21.

² A. Rutkowska-Płachcińska, *Sądeckość w XVIII i XIX w.* Wrocław 1961, s. 62.

³ *Roczniki do Dziejów Podtatrza i Spisza z lat 1680—1748*, spisane przez xx Jana i Stanisława Owsieńskich, proboszczów Jazowska, wyd. J. Jerzmanowski, Kraków, dodatek do „Czasu” I(1858), s. 14.

ze Szczekocin w XIV w.⁴ W XV w. właścicielami Jazowska byli Wiernkowie z Gabonia, herbu Janina⁵. Za ich to czasu powstał folwark wspomniany przez Długosza, założony w połowie XV w.⁶ Na przełomie XV i XVI w. Jazowsko przechodzi na własność rodziny Szalowskich. Z początkiem XVII w. dostało się we władanie magnackiej rodziny Lubomirskich⁷, za rządów których dwór i cała okolica bardzo ucierpiała od przechodzących na Spisz wojsk koronnych, saskich, szwedzkich i rosyjskich, a najwięcej od ks. Teodora Lubomirskiego, wojewody krakowskiego, starosty spiskiego, prowadzącego wojnę przeciwko Augustowi II⁸. W 1719 r. właścicielem Jazowska był Paweł Sanguszko, mąż Marianny Lubomirskiej, a w 1753 r. Jerzy Tyszkiewicz, mąż Łucji Lubomirskiej. Od Tyszkiewiczów odkupił Jazowsko w 1805 r. Marcei Wyszkowski. Natomiast w 1865 r. Jazowsko otrzymał Stanisław Fihauser z rodu Wyszkowskich, który w r. 1875 sprzedał folwark jazowski Żydom: Aderowi i Robinsonowi⁹. Ci ostatni posiadali je do czasu II Wojny Światowej¹⁰.

W jazowskim archiwum parafialnym znajduje się notatka, która mówi o powstaniu parafii i kościoła, wymieniając rok 1225. Nie jest to jednak poparte powołaniem się na źródło informacji. Jedna z najwcześniejszych wzmianek źródłowych pochodzi z roku 1310 i świadczy o istnieniu kościoła i parafii¹¹.

W roku 1608 zaznaczono, że „zbudowany jest na wysokiej górze”. Okręg parafialny od roku 1581 obejmował wieś: Jazowsko i Gruszów, zaś od roku 1728 Łazy, Obidzę i Gorzków, natomiast Kadczę nieoficjalnie od 1786, a oficjalnie od 1824 r. patronat szlachecki¹². Do pierwszej połowy XIV w. ludność parafii wynosiła 262 osoby. W latach 1565—1605 z powodu niezgody patronów kościoła, parafia nie posiadała własnego duszpasterza¹⁴. Od 1605 r. Kronika Parafialna podaje chronologiczny wykaz wszystkich proboszczów, aż po dzień dzisiejszy.

Obecnie istniejący kościół parafialny, barokowy, murowany z kamienia nieobrabianego, otynkowany i kryty blachą, wznoszący się na pochyłości góry, ponad szosą i Dunajcem, przypuszczalnie w miejscu dawnego kościoła drewnianego, został zbudowany w latach 1705—1726 przez ks. proboszcza Jana Owsńskiego, wywodzącego się z miejscowego rodu Owsianków¹⁵. Konsekrowany był 24 sierpnia 1740 r. przez bpa Michała Kunickiego, sufragana krakowskiego¹⁶. Niektórzy przenoszą czas budowy kościoła na rok 1665¹⁷. Wydaje się to mało prawdopodobne. Raczej należy przyjąć, że w tym roku zo-

⁴ S. Grodziski, *Księgi Sądowe Wiejskie Klucza Jazowskiego*, Wrocław 1967, s. 14.

⁵ J. Długosz, *Liber Beneficiorum*, t. II, s. 301.

⁶ Długosz l.c.

⁷ Castr. Sand. inscr. 30, s. 835, 1122; inscr. 32, s. 206; inscr. 33, s. 460—64.

⁸ J. Jerzmanowski, *Roczniki do dziejów Podtatrza i Spisza z lat 1680—1748*, s. 8, oraz APJ, Kronika par. Jazowsko, s. 3.

⁹ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, pod red. F. Sulimirskiego, t. III, Warszawa 1882, s. 540—541.

¹⁰ Według opowiadania miejscowej ludności.

¹¹ J. Długosz, *Liber Beneficiorum*, t. II, s. 301, wspomina, iż „villa habens in se parochialem ecclesiam ligneam, Sanctae Mariae Nativitati dicatam”.

¹² B. Kumor ks., *Archidiakoniat Sądecki, Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. 8, Lublin 1964, s. 300.

¹³ Jw. LBD; Wiz. 1596—1728; APJ, Kronika par. Jazowsko, s. 1—2.

¹⁴ B. Kumor ks., art. cyt., LR 1577; Wiz. 1596, *Liber memorabilium* (kopia wiz. 1605).

¹⁵ APJ, Kronika par. Jazowsko, s. 9—10; wyd. J. Jerzmanowski, *Roczniki do dziejów Podtatrza i Spisza z lat 1668—1748*.

¹⁶ APJ, Pergaminowy Dokument Konsekracji 1740.

¹⁷ *Rocznik Diecezji Tarnowskiej*, 1972, s. 319.

stała zbudowana jakaś mała kaplica (obecna kruchta), która później weszła w skład istniejącego kościoła. Okręg parafialny w 1982 r., po odłączeniu Obidzy obejmuje: Jazowsko, Brzyne, Kadczę, Łazy i część Obidzy. Mieszkańców 3.825.

Urządzenie wnętrza kościoła jest późnobarokowe i pochodzi z czasów konsekracji. W kościele znajduje się siedem ołtarzy: główny w prezbiterium z obrazem Matki Bożej Szkaplerznej; trzy boczne w nawie głównej: jeden ołtarz NSJ, drugi św. Józefa i trzeci MB Różańcowej, renesansowy z napisem: „Renovatum 1621”; dwa w nawach bocznych: ołtarz MB Bolesnej, na którym jest umieszczona Pieta i ołtarz św. Franciszka oraz posoborowy twarzą do ludu.

Szczególnym kultem i to od wieków, cieszy się w tym kościele obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, w którym jest ona czczona jako Matka Boża Szkaplerzna. Umieszczony w wielkim ołtarzu, jest malowany na desce lipowej o wymiarach 143×95 cm, w typie bizantyńskim, Hodegetri. Malowany jest temperą, rozprowadzaną cienko i gładko. Wygląd ikonograficzny: Madonna z głową lekko pochyloną ku Dzieciątku, które trzyma Ona na lewej ręce i wskazuje na Nie prawą ręką. Narzucony na głowę płaszcz spływa w spokojnych fałdach na ramiona i na przedramieniu odwija się, ukazując odwrocie w tonie zgaszonej czerwieni. Płaszcz w kolorze bardzo ciemnym i złamanym niebieskim (tzw. granatowym) spina pod szyją klamra o tyle nisko, że ukazuje rąbek sukni. Ta suknia jak i płaszcz obramione są paskiem złotym (laserowane srebro), kiedyś ornamentowanym. Na powierzchni sukni rozrzucone są gwiazdy malowane kolorem imitującym złoto. Spod płaszcza na głowie wysuwa się delikatnie malowany welon. Twarz Madonny pełna, o łagodnym wyrazie, z oczami w lekkim uśmiechu. Usta bardzo małe, namalowane schematycznie płasko. Dłonie wąskie, o nadmiernie długich, cienkich palcach. Dzieciątko w sukience w kolorze bardzo ciemnego brązu, ozdobionej złotawym „rzucikiem” z ornamentu z drobnych form zamkniętych w kształt rombu. Brzegi sukni Dzieciątka i Matki Bożej, są obramowane złotą lamą. Twarz Dzieciątka wzniesiona ku górze, włosy w lokach. Rękę prawą wznosi Ono ruchem błogosławiącym, lewą wspiera na książce opartej o kolana. Tło obecnie złote, dawniej było przypuszczalnie, jak reszta złocień, srebrne, laserowane. Resztki jego znajdują się, pod później namalowanymi dwoma aniołkami w górnych rogach obrazu, i pod podtrzymywaną przez nie koroną na głowie Madonny. W oryginalnym pierwotnym ujęciu tło wypełniały aureole, których ślad pozostał widoczny przez głęboko zaznaczone wrytą linią kręgi¹⁸.

Kult Matki Bożej Szkaplerznej i w ogóle kult maryjny w parafii jest bardzo dawny. Wiąże się on z erygowaniem parafii i kościoła pod wezwaniem Narodzenia Matki Bożej. W dawniejszych czasach ściągali do tego obrazu rzesze wiernych ze Słowacji, Węgier i całego Podhala. Ostatnia pielgrzymka ze Słowacji była w 1938 r.¹⁹ Parafianie uznają obraz za łaskami słynący. W 1700 r. 15 maja, książę Józef Karol Lubomirski, dziedzic Jazowska, fundował Bractwo Szkaplerza św., legując na ten cel 240 fl. Erygował je 26 kwietnia 1730 r. ks. Michał Kunicki, oficjał krakowski²⁰. Dnia 11 kwietnia 1867 r. ks. Ludwik Sroczyński, dominikanin z Krakowa, zaprowadził Bractwo Różańca Wiecznego²¹. Natomiast biskup Józef Alojzy Pukalski, ordynariusz tarnowski,

¹⁸ K. Dąbrowski, *Dokumentacja Konserwatorska Warszawa 1964/65*.

¹⁹ W. Smoleń ks., *Inwentarz Kultu Maryjnego w Diecezji Tarnowskiej, Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. II, z. 1—2, Lublin 1961, s. 250.

²⁰ Tamże.

²¹ APJ, Kronika par. Jazowsko, s. 20.

dnia 15 grudnia 1882 r. zaprowadził kanonicznie Bractwo Różańca Żywego²². Wszystkie bractwa są bardzo żywotne i istnieją do dnia dzisiejszego. I Wojna Światowa i rozpad Austrii spowodowały zanik pielgrzymek zagranicznych, a II Wojna Światowa i jej następstwa położyły im całkowity kres. W 1965 r. obraz Matki Bożej został poddany gruntownej konserwacji w pracowni konserwatorskiej w Warszawie, pod kierunkiem konserwatora Karola Dąbrowskiego, który opracował też jego dokumentację²³. Po konserwacji, dnia 16 lipca 1965 r., w czasie uroczystości odpustowej obraz został uroczystie wprowadzony do kościoła przez ordynariusza diecezji tarnowskiej, bpa Jerzego Ablewicza. Nadal patronuje jazowskiej parafii i pobliskiej okolicy, ciesząc się u wiernych wielką czcią²⁴.

Dzień 16 lipca, święto Matki Bożej z Góry Karmel, jest w parafii dniem uroczystego odpustu. W ten dzień każda matka, która ma już dziecko po I Komunii św., prowadzi je do kościoła, aby zapisać do Bractwa Szkaplerza św. i w ten sposób oddać pod opiekę Maryi. Nie ma w parafii takiego człowieka, który by nie był oddany pod opiekę Matki Bożej Szkaplerznej i nie nosił na piersiach medalika szkaplerznego. Czynią to również wierni z sąsiednich parafii. Matka Boża w jazowskim obrazie jest ostoją życia tutejszych parafian, to ich największy skarb, największa świętość i największy ratunek we wszelkich potrzebach życia²⁵. Tak jest od 500 lat. Wymownym tego świadectwem jest fakt, że, gdy w bieżącym roku podzielono parafię i odłączono wieś Obidzę — wierni tej wioski wyrażali głęboki żal, że muszą odejść od Obrazu, przy którym spędzali długie lata swojego życia. — Z dawniejszych czasów nie ma opisów doznanych łask. Trafiają się bardzo krótkie notatki, np. N.N. składa votum za uzdrowienie z choroby lub za doznane łaski”. W ostatnich latach opisano szerzej 35 faktów doznanych łask, jakie miały miejsce od 1939 do 1980 roku²⁶.

---

²² Tamże, s. 21—22.

²³ Tamże, s. 116—119.

²⁴ Tamże, s. 119—121.

²⁵ J. Nowiński ks., *Sanktuarium Matki Bożej Szkaplerznej w Jazowsku*, Cur. 128(1978), s. 162—166.

²⁶ APJ, Księga wotów.